

Blev Sigrid Hjertén kvicksilverförgiftad?

Hur kom det sig att flera kända konstnärer fick diagnosen schizofreni vid förra sekelskiftet och i början av 1900-talet?

Två av dem var modernisten Sigrid Hjertén och göteborgskoloristen Inge Schiöler som båda fick diagnosen i början av 1930-talet.

Just nu och fram till den 26 augusti pågår en utställning om Sigrid Hjertén på Waldemarsuddde i Stockholm.

I brev och sjukjournaler finns konstnärernas egna beskrivningar av hälsoproblemen som föregick "sammanbrotten" och decenniernas vistelser på sjukhem. När jag läser dem slås jag av att deras symtom är fullt samstämmiga med de fysiska och psykiska skador som amalgam, giftiga färger och lösningsmedel kan ge. Jag har själv svåra skador av kvicksilver och lösningsmedel och känner igen mig i beskrivningarna, men vid denna tid fanns inga kunskaper om detta.

Schizofreni behandlades enklast på sinnessjukhus, till exempel på Beckomberga, som stod nybyggt 1932 med plats för 1600 patienter. Behandlingen bestod av en mängd mediciner som förmodligen ökade kaoset i hjärnan och kroppen. Därtill förekom inlåsning, bältesläggning och lobotomi, som ett sista försök till bot.

Mycket kvicksilverläckage

Sigrid Hjertén och Inge Schiöler fick nya plomber som avgav mycket kvicksilver. Tidsmässigt stämmer det med de efterkommande psykiska symtomen som båda anger. Kombinationen av giftiga målarfärger (innehållande kvicksilver, kadmium med mera) och lösningsmedel kan orsaka kroniska skador på centrala nervsystemet. Till det kommer Sigrids rotinfektioner, eventuella näringsbrister hos båda och genetiska faktorer, som jag tror blev upptakten till sjukdomsutvecklingen. Kanske förtjänade de inte epitetet "oroliga konstnärssjälar"?

Sigrid Hjertén föddes i Sundsvall 1885. Modern hade TBC och avled när Sigrid var två och ett halvt år. Fadern gifte senare om sig. Tidigt visade hon konstnärliga anlag och utbildade sig inom textilkonsten i Stockholm. 1910

for hon till Paris och studerade måleri på Académie Matisse, där hon ansågs vara en speciell begåvning. Sin man Isaac Grünewald hade hon redan träffat och sonen Ivan föddes 1911.

Som barn var Sigrid ofta sjuk i övre luftvägsinfektioner. Hon fick även difteri och en hörselnedsättning i 10-årsåldern. Sigrid led även av reumatisk värk, ryggont, underlivssmärter och blödningar. Dessutom varbildningar i tänder, som opererades bort. Av nya plomber blev hon sjukare. Hon kunde ibland inte gå.

Hennes hälsoproblem fortsatte i

vuxen ålder och hon var periodvis sängliggande. Det blev många läkarbesök men läkarna var rådvilla. Mediciner hjälpte inte och besvären ansågs därför vara hysteriska.

Förgiftad och olycklig

Sigrid själv beskriver det "som en förlamad, infekterad döende nerv från näsan till nervcentrum i korsryggen ner till fötterna". Ibland upplever hon kroppsliga sensationer som strömmar, elektriska stötar och attacker av köld och värme. Hon tycker sig inte heller tåla lukten från målarfärgen. Sigrid tror att något inom henne är förgiftat, att hon får restaurangmat med arsenik i och känner sig mycket olycklig.

Sigrids hälsotillstånd försämrades då hon är i Paris 1932. Hon tvingas flyga hem och blir inlagd på psykiatrisk klinik. 1933 mår hon bättre och reser bland annat till Italien för att måla. Får återfall och reser hem, och blir denna gång intagen på Beckomberga sjukhem, där hon får diagnosen schizofreni.

"Ateljé interiör" från 1916. En av tolkningarna är att tavlan föreställer några av de roller Sigrid Hjertén fantiserade om att ha. I förgrunden ses den mondäna divan Sigrid Hjertén med dandyn Dardel bakom henne. I bakgrunden ses hon som när hon inte mådde bra, inklämd mellan sin man Isaac Grünewald, till höger, och konstnären Einar Jolin till vänster.

Fantasier eller inte

Sigrids egen symtombeskrivning kallar professor Karin Johannisson för "lansering av fantasifulla sjukdomsförklaringar" i sin essäbok "Den sårade divan". Där gör Karin Johannisson i sin tur egna fantasifulla bedömningar av Sigrids karaktär, personlighet och sjukdomsutveckling, för vilka det tycks saknas säkra belägg.

Några exempel ur boken: "Sjukdom som flykt – undanflykt", "Jakten på bekräftelse för att kanalisera smärta, vrede och trauma" samt "Hon har tagit på sig offerrollen".

Pressas ge upp

Sitt konstnärliga kritikerrosade genombrott får Sigrid 1936 genom sina första separatutställningar på Konstakademien. Men i det tillstånd hon befinner sig pressas hon ge upp. Maktlös, missförstådd och drogad av mediciner, blir hon känslomässigt avtrubbad. Efter en felaktigt utförd lobotomi avlider Sigrid 1948. Dessförinnan hade hon medicinerats med bland annat strykninsulfat, kokain, belladonna, kloral, veronal, och trional.

Göteborgskoloristerna

Inge Schiöler föddes i Strömstad 1908. Föräldrarna skiljs när Inge är 15 år. Hans talang för teckning och akvarellmåleri ser lovande ut redan i 10-årsåldern. Efter realskolan får han gå på Valands målarskola i Göteborg. Där träffar han några av de andra blivande Göteborgskoloristerna; Ivan Ivarsson, Åke Göransson och Ragnar Sandberg.

Inge är ovanligt snabb att lära sig oljemålningstekniken, sensationellt för en 18-åring. Hans uttryck är expressionistiskt, han målar med darrande nervositet. I umgänge med kamraterna är han tillbakadragen och spänd och pratar ofta sammanbitet.

Lever på svältgränsen

Han åker på studieresa till Paris och vidare till Spanien. Inge lever under knappa förhållanden, ekonomiskt beroende av en släkting som är hans mecenat under några år. När han är åter i Strömstad målar han skärgård och landskap. Flyttar till Stockholm, bor vid Urvädersgränd och umgås med andra målare och kända författare. Han lever oftast på svältgränsen.

1932 besöker han en tandläkare och får fem nya plomber som betalas med

en tavla. Ungefäret år senare visar Inge tecken på psykisk ohälsa men diagnosen är oklar. Vid besök i hemstaden får han vredesutbrott och förstör tavlor. Dessförinnan har han haft influensa och svår huvudvärk. Han kan plötsligt tycka att det är fruktansvärt hett i rummet och har luktförnimmelser som ingen annan upplever.

Inge tror också att han utstöter odörrer och att folk därför undviker honom. Han säger att färgerna innehåller gifter och att han därför inte kan måla. Inge vill bli lantarbetare i stället och ligger mest i sängen. Han orkar inte prata, är spärrad och autistisk.

Tänker på döden

1933 skrivs han in på S:t Jörgens sjukhem i Göteborg. Där säger han bland annat; "Jag är varken levande eller död. Hela min kropps nyalstringsförmåga är borta – hjärtat står still – jag glömmer att andas ibland – det sexuella är ej som det ska. All min konst har kommit till i nikotinrus och det jag målat måste ha en skadlig inverkan på alla friska människor. Jag kan inte hårda ut med all vidrighet – jag försöker hålla min

Annons

tanke ren och klar. Jag har velat dö men det är som jag väntar på något annat innan dess. Kanske det är ödem i hjärnan".

Under Inges tid på sjukhuset, som varade i 27 år, var han ömsomt apatisk ömsomt orolig. Han målar inte förrän efter nio års inläggning, då med krita på toalettpapper. Först när han får psykofarmakan Nozinan, förbättras han och 1962 får han lämna sjukhuset. Han bor på Sydkoster, målar och fiskar. Träffar en kvinna och förlovar sig. Han avlider i en hjärtinfarkt 1971.

Hade dessa konstnärer levat idag och kunnat ta del av Tf:s kunskap, hade de kanske sluppit mycket av sitt lidande.

Ann-Marie Pååg i Norberg
(tel: 0223-210 51)

Litteraturkällor:

Görel Cavalli-Björkman, Kvinna i avantgardet 2017

Anders Wahlgren, Sigrid och Isaac 2007

Karin Johannisson, Den sårade divan 2015

Per I Gedin, Isaac Grünewald 2015

Nils Ryndel, Inge Schiöler 1972

Strömstadsbygden II, Inge Schiölers brev 2001

Strålningskydd och hjälpmedel

Sängbaldakin med skydd mot mobilstrålning, WiFi och Dect m.m. Hyrköp 0-2 månader för att prova på.

ESI24 enklaste EMF mätaren. Ett tryck på en knapp och se allt.

Elsanerad belysning

Kläder med EMF skydd

Glödlampor normal klot, kron E14 och E27

www.RTK.se

Ring för gratis katalog 08-510 25 510